

**ADAT B'TAD
SANGGAKALA
O PAGTAW
IPON KO RIDO**

ENDORSED BY:

EBPAGUNA A BITIARA

Su Rido atawaka su kambubunu u manga katupuan o pamilya na kiyasabutan sa isa ku manga unayan a awida akal a pakabinasa (pakagubar) ku kapegkatatap u kalilintad saya sa BARMM. Sabap san na miyakaawa (miyakambakwet) su piranggibu a manga pamilya, miyabinasa su manga kauyagan o maginged a yaniyan miyapagunga na madakel a miyambpatay.

Miyapadalem ku giya a maito a kitab su manga aturan a kap Rido sarta na minisurat agu miyatimo a miyakaamong run su ebpagagama a manga taw agu manga mangangaturan, manga kasangkapan a kausar sa kalilintad, manga opisina a makakukuneksyun sa BARMM, agu su manga tagepeda o Geneva call a mimbidabida e manga basa eran, a manga Maguindanaon, M'ranaw agu Iranun . Su giya a minisurat a manga aturan a Rido na manga panduwan a saya kiyandut ku manga adat betad, parangayan agu saya ku manga tindeg sa kabpagagama.

Uway den ka aden a manga initago (inilusod sa giya a kitab) makapantag sa kapagimasad sa Rido, na su minisurat saya a manga aturan pantag sa Rido na aden katingyan yan agu langkom . Ya kahanda run na para katerenan su kabpaminasakan, makanggulalan su kapangimasad sa Rido, kaabungan su kambalingan u Rido u di kabetadan sa solusyon, agu madtagepeda su

EBPAGUNA A BITIARA

BARMM ku kaalat sa bagu a mambebetad uriyan o kaawa u di kabpamagayon.

Bilang su giya a kitab na isa a g, na masla e panginam sa egkabager su kapagadat u manga taw a pegkapet sa sinapang ku manga aturan o Rido, su di ebpagayon a pamilya, agu su manga sumpat a pegkamal para maparihala su maginged ku unga o di kabpamagayon. Su manga aturan o rido na pembageran niyan su kabedsusumpat a kabpagagama a miyakadtatampong ku pamageletan u manga maginged agu su manga barapantag a ibpaguna saya ko uyaguyag, lagid o maratabat, kamamanusiyay, agu su manga kawagib u manusiya a pakaayon ko Islam.

Miyakambuwat su manga taritiban u Rido sabap ku pasad u zinakatawan sa embageran su kadtatabanga, su kapagadat, agu su sangan saya ku kamagingedi, labiden ku manga lugar a kiyapadsan u di kabpamagayun lagid u rido. Su giya a pagitong na miyakaayon ku project u Geneva call a kapedtabang ku manga maginged a pakagaga sa kapedtiger: **“Supporting Resilient Communities 2: Curbing Local Conflict and Contributing to Stability in Mindanao”**.

Su giya a manga aturan na egkabaloy a tumadeng a paduman ku kapedsusumpat a pakagkabager ku

EBPAGUNA A BITIARA

adat-betad ebpaparangain tanu, pakasekat sa galebek a mapya sa kapedsangur ku manga maregen a mambebetad.

Su manga katara tanu a mizizimbor den ku uyaguyag tanu melagid u personal agu su professional, pikitademan rekitanu u manga aturan sa rido su manga miyanggalebek tanu a sangan para makaumbal sa lugar a mapakay a mapakikineg su manga suara agu kaenggiyan sa araga. egkasekat tanu sa kasangur ku manga awida akal a ragkes run su kasalinggagaw agu kawlad (kadalem)a kapamikir a egkagarante niyan su kapegkapiya a kapendadarpa sa pakatukel agu langkom.

Su giya a surat na kena bu manga pangitaban, ka giya na ibpangenggat sa kadtatagepeda (kapedsusumpat) para masekat su ginawa tanu sa kanggalebek ku manga sangan rekitanu sa mapuro e pangkatan a kapag Ikhlas agu kapagadat, sabap ku kapedtarima agu kapenggulalan ku manga aturan a Rido, sa ebpunan tanu su kapendadalakaw sa ru tanu pedsung sa uriyan a timpu a aden run e kapelagilagid a kabpagawida(da kapedzuramig) sa edsama sama tanu labiden ku kabpamikal sa kakwa sa kalilintad agu kabaloy a matiger.

EBPAGUNA A BITIARA

Ebpasad tanu sa giya a manga aturan (tumadeng) sa pakagkabageren tanu saya ku (adat betad, ulawla, ebpaparangain) tanu su kaparihala sa sarig, kasabut atagyan a makagkaber sarkitanu langun, makadtabang ku masla (mawlad) a kahanda pantag sa kalilintad sa lusod agu sa liyo a BARMM.

PAGANAYAN A BITIARA

Su kaplulusod sa tiyan sa Islam na ya unayan niyan na su paratyaya ku Allah, sabap san na miyasekat (miyasugo) su langun u Muslim sa ipagawida niyan su lagid yan a Muslim sa babaya, kapagadat, kagkakalimua, sa lagid u pedtaru u Nabi Muhammad S.A.W.

((لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))
[صحيح البخاري].

“ Di kanu maaden sa paratyaya ya tabiya na makakalimu, maungaya (kababayan) u isa rekanu su lusod yan sa tiyan a Muslim sa lagid bun u kabpagungaya niyan ku ginawa niyan “Sahih Al-Bukhari”

Su kaplulusod sa tiyan sa Islam na egkalangkom yan su langun u kamamanusiyay taman ku miyakaliyo ku Muslim a kamagingedi. Ipedsekat (Ibpanguyat) u Islam su kapagawida ku manga taw a mimbidabida e agama agu katupuan (kiyabpunan) su kapaginuntulan, melagilagid a kapagawida sa taw(di kadzuramig) agu kapagadatay.

Su Qur'an na ibpamandu niyan ku manga Muslim su kadtatabangay lagid u kiyadtaru niyan sa “Edtatabangay kanu ku mapiya agu kalek ku Allah, di kanu pedtatabangay ku kadusan agu kagkukuntray” Al-Maidah:2

PAGANAYAN A BITIARA

{...وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ...} [المائدة: 2].

Ibpamandu u Agama Islam sa su uyaguyag u manusia na Suti, agu su kapedtiyakap ku uyaguyag na isa ku pinaka mapuro a inenggiyan sa araga saya ku kabpagagama.

Pedtarun u Qur'an : **"Entain e lepasen (iligtas) yan su uyaguyag u isa a taw na lagid bun u inuyag yan su langun u manga taw."** (Qur'an 5:32), sa pembagran niyan su kiya enggay sa masla araga ku umanisa. Su kagedam u taw ku pedtaru a sangan (responsibility) yan ku ped a manga taw sa ya unayan yan na su kapaginuntulan, kagkakalimua, agu su kagkapiyan saya ku kamagingedi, na langun u giyaba na miyalusod ku pedtaru a kaplulusod sa tiyan ku Islam.

Su kasabut ku kaplulusod sa tiyan sa Islam a yarun kahanda na kapagisaisa, kagkakalimua, kabpamagayon na masla a bager saya ku kabpagagama sa Islam a makabulong ku di kabpamagayon u manga pamilya a bidtuan sa Rido u ped a bangsa. Ya kisambi u kaplulusod sa tiyan ku Islam (Ukhuwwa) na su kapedtinidtuan u umani Tribu (Tupo) kabpamilya, kandadarpa, su langun u manga Muslim na miyatimu sa Ummah, a sakadunya a kamagingedi a inuyon u paratyaya sa Allah.

PAGANAYAN A BITIARA

Ipedsekat yan ku miyaka among ku di kabpamagayun e ya ramigen (itago sa puro) na su kaislami saya ku kiyadtupo-tupo sa lagid u kiyadtaru u Qur'an : **"Su manga paratyaya sa Allah na melulusod sa tiyan, kagiya ka mawtu na sekanu a manga paratyaya na ebpiyan piyaninyu su pamageletan u kiyaplulusud yu sa tiyan."** (Qur'an 49:10).

Su giya a kiyaplulusod sa tiyan na mabaloy a titayan u manga kukuntray a pamilya sa makilala eran su manga ginawa eran sa among siran ku pinaka masla a umpungan a Muslim a kamagingedi agu makadtabang ku katebped u kabpaminasakan agu kabpananaupan a kasalilidan a kanggulula ku di kabpagayon u manga pamilya. Su kasusuti u ngiyawa (uyaguyag) u manusiya sa Islam na pembagran sa kapakanasisita sa maaden su kalilintad saya ku timpu a di kabpagayon. Saben sabenar a inituturo sekaniyan u Qur'an sabap ku kiyadtaro u Allah **"Entain e taw a iligtas yan su ngiawa u isa a taw na lagid bun u inuyag yan su langun o manga taw"**. (Qur'an 5:32)

Sa ulawla a kabpembager ku kabparihala ku uyaguyag u manusiya , agu su kapedsapar ku kapakatuga sa rugo. Amaika ya embitiaran e kaimasad sa di kabpagayon, na mapakay a usaren sa embibitiaran sa mapya, sabap sa egkapakatadem yan su di ebpagayon a pamilya sa su

PAGANAYAN A BITIARA

kapembubuno eran na kena ya eran bu egkabinasa na su kamagingedi, sabap sa katarasak eran su kasusuti u uyaguyag a inisugo u Allah e parihalan.

Su manga pamandu u Islam pantag sa kapaginuntulan, kaenggay sa rila, na ebpakaenggay sa pamandu ku aturan u di kabpagayon sa ukit a di makadzaupa. , lbpamandu u Islam su kabpapasensiy agu kadsasabaray, agu ebpedsugo niyan ku manga taw a miakambubunu sa diden edzaupa (di Edzulya) lagid u kiyadtaru sa isa ku manga ayatan sa Qur'an : **" Su siksa ku satiman a marata na satiman bun (lagid yan bun) ugaid na u makadsabar agu rumila na masla e baras sa Allah"** (Qur'an 42:40) su giya a pamandu na mapakay a makadtabang sa masekat su manga egkangaunutan u manga pamilya sa makaenggay sa lagiawan sa kabpapasensiy sa ya ramigen na su kabpamagayon kumin ku kasaup (kasuli).

Su "Sul'h" na andang a kapangangaturan sa Islam ku pamageletan u manga taw a di ebpagayon. Su egkaunutan ku agama atawa ka su matuwa a pagadatan saya ku kamagingedi na egkapakay a baluin a makabpaselet ku dua a di ebpagayon, sa magaga niyan e su di ebpagayon a pamilya na maawa rekiran su rata ginawa (sakit a ginawa) sa makanggulalan sa Rigma. Su giya a ukit a kaatur sa di ebpagayon na saya pegkanduten

PAGANAYAN A BITIARA

ku sabut ku manga tumadeng sa Islam pantag sa Ad'l a yaniyan egkapemana na Kadtinidtuan (kapaginuntulan),ka para apiya entuna e maparuli a aturan na matarima a akal agu di makaliyo ku kadtinidtuan, na sabap sa su langunu manga ukit a mapakay a makaimasad sa awida akal (rido) saya ku Ummah na egkatimo sa di egkatusan, na su manga Ulama a ganat sa Islam a kamagingedi na egkapakay a magaga iran enggalebek su lagid oto a ukit sa kaenggiyaniran sa patadem su dua ka embala ku rkiran a manga sangen ku kabpagagama sa minggulalan su kalilintad a makasambi ku kadzuramig agu maparihala su kaplulusod sa tiyan (kabpagariya ku Islam).

Makipantag ku kad zacet agu kad sadeqa, na aden a pedtaru a Zacetul- Ad'l, a isa ku manga tumadeng u kapaginuntulan a kamagingedi sa Islam a mapakay a mausar sa kabulong ku rido pantag ku di kapelagilagid sa ukit a kabpaguyag atawka kabpamagampawa ku manga kabpunan u kauyagan.

Su giya a manga sarat (Zacetul Ad'l) na egkapakaiseg yan su pedtaru a kadtatabanga ku mapiya agu su kabpagalat-alat ku kakawasan para kakurangan su kambubunu sa ya misambi na kapiya a niat agu su kadtatabanga ku pamageletan u pamilya.

PAGANAYAN A BITIARA

Su manga ukit (galebek) a kabpangilay sa kapagayon sa langkum, a makanggulalan sa sama-sama (edtatagepeda) a kabpangeni-ngeni agu su kadtimu-timu sa kapegkan, na mapakay a makadtabang sa kakuwa ku kalilintad, agu mailay su kaplulusud sa tiyan agu kapegkaisa-isa.

Su kaparuli ku giya a duwa timan a miyalabit, na yaniyan egkituturo na miapasad (miyapopos) su kapembunua agu minimbalingan su kalilintad, makambalingan su manga galbek a aden a gugud yan a makalulusod saya ku Islam.

PAGADATAN SU MARATABAT, KAMAMANUSIYAY, AGO SU KAWAGIB O LAGID TA A MANUSIYA.

Saya ko timpo a kapembubunu o mga taw na kanasisita su kapagadat ko maratabat, kamamanusiyay ago su manga kawagib o langun o manga taw.

Uman e zakatawan ko manusiya na apiya entona den e agama nyan na wagib e kaenggay run sa araga, pedtaru o Allah:

{وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا
[الإسراء: 70].

“Saben sabenar a kiormat ami su tupu o Adam, ago piyananggit ami siran saya sa kalupan ago karagatan, ago rinizkiyan ami siran ebpun ko manga mapia, ago inilabi ami siran ebpun ku mga kadadakelan a piyamaloy ami sa tidtu-tidtu a kiyalabi” (Al-Israa’: 70).

DINGKA PAGUSARA SU MGA UKIT AGO MANGA BASIYAT A KAUDARAN SA SUBRA SU KUNTRANGKA.

Di egkapakay i katuntut sa kawagib a edsubra ku asadan u kawagib. Yanian mana, na di egkapakay i sawpan su da among yan ku miyanggulula, pidtaru o Allah:

{وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ
خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ} [النحل: 126].

“Pabila ka sumaup kanu ko manga taw a miyangugkaid rekanu, na saup kanu sa lagid bun o inikidya eran rekanu di niyo pakadsusubra, agu amaika ka makatiger kanu na giyuto e mas mapia ku manga taw a manga masabar” (An-Nahl:126)

**KAPAKASAKIT AGU KABUNO KU MIASIGKEM A
KUNTRA NA INISAPAR PAGADATAN SU MIYATAY.
DI PANEBPEDAN ATAWA KA BINASAN SU
EDSUKU-SUKUWAN U LAWAS U KUNTRA SAYA SA
RIDO.**

عن أنس ابن مالك قال: ((كان رسولُ الله صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ يَحُثُّ
في حُطْبَتِهِ على الصَّدَقَةِ، وَيُنْهَى عن المَثَلَةِ))
[أخرجه النسائي وغيره (4047)].

Miyakabpun ki Anas bin Malik, pidtaru niyan: ((Ya
kaaden u Siugu u Allah (Muhammad) s.a.w. na
epedsekat yan ku kapegkutba niyan su kapanadeka,
agu epedsapar yan su kadsarupet (kandarata,
kapanebped) ku lawas o miyatay)) [Akhrajahu
Annasa'ie wa ghayruh]

و عن أبي بكرة أن النبي ﷺ قال: ((إِذَا تَقَى الْمُسْلِمَانِ بَسِيفَتَيْهِمَا
فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ
الْمَقْتُولِ؟ قَالَ: إِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ)) [رواه البخاري
ومسلم].

Miyakabpun ki Abi Bukrah, su Nabi s.a.w. yanian pidtaru:
((Pabila ka makambaratemuay su duwa a Muslim sa ula-ula
makadsumbak su pedang eran, na su miakabunu agu
miyabunu na saya siran sa apuy sa Naraka. Tig ku: Hay
siyugu u Allah giyanan su miyamunu, na panun su
miyabunu? Tigian: kagiya bagapasen niyan bun i kabunu
nian ku peda yan)) (Bukhari and Muslim.)

**DI MAMEGES SA KAMBARAJUMA (RAPE)
ATAWA KA APIA ENTONA DEN KU
EMBARANGAN A KAPAMEGES,
(KAPANGUGKAID, KAPAMINASA) A ADEN
LAKIT LAMBAY NIYAN SA KAMBARAJUMA.**

﴿لَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

**“Di niyo pedzikni su kadzina, ka saben-benar a yanian
kaaden na maredsik a galebek agu marata a lalan”**
[Al-Isra’: 32].

وقال النبي عليه الصلاة والسلام: ((كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ
حَرَامٌ؛ دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعِزُّهُ)) [رواه مسلم]

**Pidtaru u Nabi s.a.w. (sa mana niyan) : “Haram sa Muslim
i kabunu nian ku Muslim, kakua sa tamuk yan, agu
kadakudak ku maratabat yan.”** [Muslim]

PARIHALAN SU MGA TAW A BAKWIT AGU PAGADATAN SU KAWAGIB ERAN.

قال رسول الله عليه الصلاة والسلام: ((...كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ
إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَحْذُلُهُ، وَلَا
يَخْفِزُهُ...)) [رواه مسلم].

Pidtaru u Siugu u Allah s.a.w: ((... Aden anyu su ginawa nyo sa manga uripen u Allah a melulusudsatian (saya ko agama Islam), su Muslim na lusod yan sa tiyan su lagid yan a Muslim, di niyan lalimen, di niyan pakandayan, di niyan pangimbudtudan agu di niyan pamakayton...)) (Pijanudtul i Muslim)

**SUGUTAN I KAUKIT U MANGA TAW A
BANANABANGAN SAYA KU MAGINGED A
KIYAGKAIDAN A RIDO, AGU SIGURADUN I
LANGUN NA MAKU KUA SA TABANG.**

((انْطَلِقْ إِلَى خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ فَقُلْ لَهُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَأْمُرُكَ يَقُولُ لَا تَقْتُلَنَّ ذُرِّيَّةً وَلَا عَسِيفًا)) [سنن ابن ماجه]

**Tundug ka si Khalid bin Walid ka edtaru angka rekaniyan
i sabensabentar a su Siyugu u Allah s.a.w. na pedsugun
ka niyan sa yaniyan pedtarun “Dingka pembunua i
babay/wata agu su gumagalebek” (Sunan Ibn Majah)**

Luyud sa gumagalebek su manga Humanitarian actors

DI EGAPAKAY I BALWIN A KAMPU AGU ATAKEN SU MANGA ESKUWELA, MADRASA, MARKAZ, AGU PEDPAN A WALAY A BANGAGIYAN

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ

فِي حُرَابِهَا...﴾ [البقرة: 114]

Pedtaru u Allah: “Daden a lawan i kalalim yan e taw a arenen niyan su katadem ku Ingaran u Allah saya ku manga Masget yan a Allah, agu zamikalan yan pen i kabinasa niyan run” [Al-Baqarah: 114].

عن عُبادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى
أَنْ " لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ " . [سنن ابن ماجه].

Miyakabpun ki Ubada bin Samit, su Siyugu u Allah s.a.w. na ini kukum yan i “Di maminasa agu di mikibinasa” (Sunan ibn Majah)

DI GAPAKAY I KAPAMINASAKAN, KAPANUTUNG ATAWA KAPANGUANGUA SA GAMIT A MINITAGAK U MAGINGED, AGU PANTIYARIAN U KUNTRA SAYA SA RIDO.

عن أبي أمامة رضي الله عنه قال: قال رسول الله عليه الصلاة
والسلام: ((إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَجْلِّ فِي الْفِتْنَةِ شَيْئًا حَرَّمَهُ قَبْلَ
ذَلِكَ...)) [رواه الطبراني].

Miyakabpun ki Abi Umama r.a. pidtaru niyan: ***Pidtaru u Siyugu u Allah s.a.w. "Sabensabenar su Allah azza wa jalla na daniyan ihalal saya ku timpu a fitna su enggagaisa a ini haram yan saya ku timpu a dapen su fitna..."*** [Piyanudtul i Tabaranie].

Su kapaminasakan, kapanguangua, kapanotong sa walay agu kapaminasa sa pantiyarian na taw na inisapar a Agama Islam, melagid pen i timpu a malilintad agu timpu a fitna/rido.

**DI PANUMBALIN SU MGA AYAM U KONTRA SA
RIDO LABIDEN O TAW BUN SIRAN KU DARPA,
PAGADATAN AGU DI BINASAN SU MANGA
MASGET AGU MANGA IGAGAMA A
PAGUSAREN KU KAPEDSIMBA.**

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ
وَسَعَى فِي خَرَابِهَا...﴾ [البقرة: 114]

Pidtaru u Allah: **“Daden a lawan i kalalim yan e taw a
arenen niyan su kapedtadem ku Ingaran u Allah saya
ku manga Masget yan a Allah, agu zamikalan yan pen i
kabinasa niyan run”** [Al-Baqarah: 114].

*Agu ped ku tutuma i al-Khalifa ar-Rashid Abu Bakr as-Siddiq
saya ku manga kumander nin i di kapaminasa sa lugar a
para sa kapedsimba, agu di kapanumbali sa ayam yatabiya
na para sa kapegkan.*

PAGADATAN AGU PARIHALAN SU EDSINAKATAWAN, AGU SU MANGA LUMPUKAN A BANGANGATURAN SA KAPAGAYUN AGU KALILINTAD U KANDADARPA, AGU SU MGA ULAMA, SULTAN AGU DATU.

﴿قَالَا وَرَبُّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا
فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء: 65].

Pidtaru u Allah: "... Midsapa su Allah sa di siran mabaloy a Paratyaya taman sa dika eran (Muhammad) baluin a mamimitiaran rekiran saya ku diran ebpamagayunan, uriyanoto na diran magedam saya ku manggiginawa eran e kaperegen regen saya ku enggagaisa a ini masadengka a aturan, sa matarim eran sa tarotop a katarima" [an-Nisa': 65].

((مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِيعِ
الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي)) متفق عليه.

Pidtaru pen u Nabi s.a.w; "Entayn i maginugut raki na timbang a miyakapaginugut ku Allah, agu entayn i sumupak raki na timbang a siyupak yan su Allah, agu entayn i maginugut sa egkaunutan/authority na lagid bun o piyaginugutan aku niyan, agu entayn i sumupak sa egkaunutan/authority na timbang a siyupak aku niyan" [Muttafaqun alayhi]

**INISAPAR I EDTINDUWAN SU MANGA BABAY
AMONG SU MANGA MAGINGAY,
PEDSUSUWAN A INA, MANGA MATUWA,
MANGA TAW A DADEN A EGKAGAGA ERAN
AGU SU MANGA WATA.**

Miyalabit sa Hadith, i su Nabi s.a.w na kiyasagadan niyan I babay a miyabunu ku timpo a Fathu Makkah na yaniyan miyadtaru:

((...ما كانت هذه تُقاتلُ ثم نهى عن قتل النساءِ والصبيانِ))

[البخاري ومسلم].

“...Di egkaaden i giya ba na imbunua, mauri ru na inisapar yan i kapamunu ku manga babay agu wata”
[Bukharie and Muslim].

**PARIHALAN SU MGA WATA, DI SIRAN
IRARAGIT AGU DI SIRAN SEKATEN SA
MAKAAMONG SA RIDO, TIYAKAPAN SIRAN SA
DI SIRAN KAEGKAIDAN KU
KABPEDSONGIRAN KU EBPANGAGIYANIRAN
(SCHOOL).**

Su islam na diniyan ibperuyud saya ku tidtu a kapenggihad i wata. Piyanudtul i Ibn Umar r.a. sa tigyan:

“Miyakasong aku saya ku Nabi sa timpu a Gazwatu Uhud sa saki na 14 e ragun ku, na da aku niyan suguti, bali saya ku timpu a Gazwatu Khandak na 15 ragun aku den, na giyutupen ka sugutan aku niyan”. [Muttafaqun alayhi]

Na labi den i kinasapal na Islam sa iluyud su manga wata sia sa kab-rido. Aya Ipurtantin sia kanu manga wata na su katuntut nilan sa kitab/ilmu, pidtaru nu Nabi:

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ)) [أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ وَغَيْرُهُ]

“Su katuntut sa ilmu na ini wagib sa langun a muslim”
[At-Tabaraanee wa Ghayruhu]

**DINKA MBHALOYA A TARGET SO MANGA
ANG'L A GO SO PKHASAKIT PDON SO SIRAN
OTO A DIRAN KHAGHAGA O BA IRAN
MALINDING A GINAWA IRAN.**

Su Islam na inipamandu niyan i kapakazezenggaya ku maginged atawaka ebpagawid sa matarem saya sa timpu a kapembunua, kagiya amay ka di makanggulalan su aturan u kambunua na egkikuyog sa l'tida/kapanibaba a ini sapar, pidtaru u Allah:

{...وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ} [البقرة: 190].

"...Di kanu ebpanibaba, ka saben-benar su Allah, na di niyan egkababayan su manga taw a matibaba". (Al-Bakarah: 190)

INGGULALAN SU LANGUN A UKIT A(KAPANANGGILA) PARA MAPARIHALA SU MAGINGED EBPUN KU MAPAGUNGA O RIDO.

Enggulalan su aturan u kapembunua, ped run su kapaka iktiyar sa kambunua, ped oto sa aturan na agama Islam sa kambunua. Pidtaru u Allah:

{... وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا } [الإسراء: 15]

“...Di kami ebpaniksa taman sa di kami makapapait sa siyugu” [Al-Isra': 15]

Pedpen a aturan a ini betad a Islam na tiyomantu sa manga ulanulan a haram su kambunua.

Dhul Qa'dah

Muharram

Dhul Hijjah

Rajab

DI USAREN SU MANGA BIYAG, AGU DI UMBALEN A KELONG SU MANGA TAW.

عن عُبادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى
أَنْ " لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ " . [سنن ابن ماجه].

**Pidtaru u Nabi s.a.w: "Dika ebpaminasa agu dika
ebpikibinasa" [Sunan ibni Majah]**

[illegible]

ACKNOWLEDGEMENT

Il sampay ami so panalamat ko langowan a myakaogop nago myakatompok ng'golalan ko katao nago Ilmo iran ko masa a manga consultation nago workshop sa kinidaptar a giya Rido Norms sii ko tlo (3) a basa lagid o Maranao, Maguindanao, nago Iranon. Giya a Daptaran (Rido Norms) na myapakamoayan misabap ko panagontaman o myakathatanyotoka a manga ompongan:

Members of the Technical Working Groups (TWGs) on the codification of Maguindanaon, M'ranaw, and Iranun rido norms; Moro Islamic Liberation Front (MILF)- Coordinating Committee on the Cessation of Hostilities (CCCH)-Ad Hoc Joint Action Group (AHJAG); MILF-Basangamoro Islamic Armed Forces (BIAF)-Bangsamoro Islamic Women Auxiliary Brigade (BIWAB); Joint Peace and Security Team (JPST); Hay-ato Ulama; Committee on Daw'ah; United Imams of the Philippines Foundation (UIPF); Consortium of Bangsamoro Civil Society (CBCS); Tiyakap Kalilintad Inc. (TKI) Magungaya Mindanao Inc. (MMI); United Youth for Peace and Development (UNYPAD); United Youth of the Philippines (UNYPHIL)-Women; Integrated Mindanaons Association for Native (IMAN) Inc.; Mindanao Alliance for Peace (MAP); Reconciliatory Initiatives for Development Opportunities (RIDO) Inc.; Welfare and Reconciliation Committee (WarCom), Inc.; Women Innovation for Sustainable Development and Empowerment (WISE) Inc.; League of Moro Women Organization (LMWO) Inc.; Women Insider for Mindanaon Peace and Development (WIMP); Maranao People Development Center (MARADECA), Inc.; Tabang Ako Siyap Ko Bangsa Iranun Saya Ko Kalilintad Ago Kapamagayon (TASBIKKA) Inc.; *Iranun Reconciliation Council (IRC)* including *Alternative Dispute Resolution Team (ADRT)*,

ACKNOWLEDGEMENT

Municipal Advisory Committee on Reconciliation and Unification (MACRU), Joint Ulama and Municipal Peace and Order Council (JUMPOC), Community Affairs-Parang, and Council of Elders-Sultan Mastura; Mindanao State University (MSU)-Shariah Center; Bangsamoro Women Commission (BWC); Municipal Local Government Units of Matanog and Sultan Mastura in Maguindanao del Norte and Picong and Malabang of Lanao del Sur; Lanao del Sur-Provincial Ulama Council; Bangsamoro Darul-Ifta' (BDI); and, Peace, Security, Reconciliation Office (PSRO).

CONFLICT HAS RULES TOO

- ☎ 09458655154
- ✉ office-Philippines@genevacall.org
- 📘 @genevacallph